

THE EDUCATIONAL SIGNIFICANCE OF UZBEK CHILDREN'S GAME FOLKLORE

Sevara H. Ochilova– Primary School Teacher, School No. 22, Karakul District, Bukhara Region

Nurillo Ya. Yaxyoyev – Director, Karakul Wisdom School, Zangiota District

Dilnoza Q. Navrozova– Deputy Director, Karakul Wisdom School, Zangiota District

Abstract

Uzbek children's game folklore is an important part of oral folk creativity and has served as an effective means of educating children for centuries. These games are based on the harmony of song, movement, words, and rhythm, and are formed in accordance with children's age and psychological characteristics. Using Uzbek children's game folklore in the primary education process increases the effectiveness of teaching and helps instill national values.

Game folklore is a collection of games, counting rhymes, tongue twisters, riddles, songs, and movement-based games that are passed down orally from generation to generation among children. They are not only entertaining but also have educational and developmental significance.

O'ZBEK BOLALAR O'YIN FOLKLORINING TA'LIMIY AHAMIYATI

Ochilova Sevara Halimboyevna (Buxoro viloyati Qorako'l tumani 22-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi)

Yaxyoyev Nurillo Yakubovich (Zangiota tumani Karakul Wisdom School maktabi direktori)

Navro'zova Dilnoza Qudratovna (Zangiota tumani Karakul Wisdom School maktabi direktor o'rinbosari)

O'zbek bolalar o'yin folklori xalq og'zaki ijodining muhim qismi bo'lib, asrlar davomida bolalarni tarbiyalashda samarali vosita bo'lib kelgan. Ushbu o'yinlar qo'shiq, harakat, so'z va ritm uyg'unligiga asoslanib, bolalarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos tarzda shakllangan. Boshlang'ich ta'lim jarayonida o'zbek bolalar o'yin folkloridan foydalanish ta'lim samaradorligini oshiradi hamda milliy qadriyatlarni singdirishga xizmat qiladi.

O'yin folklori - bu bolalar orasida og'zaki ravishda avloddan avlodga o'tib kelayotgan o'yinlar, sanamalar, tez aytilishlar, topishmoqlar, qo'shiq va harakatli

o'yinlar majmuidir. Ular nafaqat ko'ngilochar, balki tarbiyaviy va rivojlantiruvchi ahamiyatga ega.

O'yin folklorining aqliy rivojlanishdagi asosiy ahamiyatiga quyidagilar kiradi:

1. Tafakkurni rivojlantiradi.

O'zbek bolalar o'yin folklori bolalarda tafakkur (fikrlash jarayoni)ni tabiiy va samarali tarzda rivojlantiradi. O'yin davomida bola faol fikrlaydi, kuzatadi va xulosa chiqaradi. Asosiy jihatlari:

- **Mantiqiy fikrlashni shakllantiradi.** Topishmoq, sanama va mantiqiy o'yinlar orqali bolalar narsalar o'rtasidagi bog'lanishni anglaydi, taqqoslash va tahlil qilishni o'rganadi, to'g'ri javob topishga intiladi.

- **Tahlil va umumlashtirish qobiliyatini oshiradi.** O'yin jarayonida bolalar belgilarni ajratadi (rang, shakl, vazifa), umumiy xususiyatlarni topadi, muammoni qismlarga bo'lib yechadi.

- **Muammoli vaziyatda fikrlashni rivojlantiradi.** Syujetli va qoidali o'yinlarda bolalar vaziyatni baholash, tez va to'g'ri qaror qabul qilish, sabab-oqibatni tushunishga yordam beradi.

- **Tasavvur va obrazli tafakkurni kengaytiradi.** Xalq o'yinlari va she'riy matnlar bolalar bolaning fantaziyasini boyitadi, obrazlar orqali fikrlashga o'rgatadi, ijodiy tafakkurni faollashtiradi.

2. Xotira va diqqatni mustahkamlaydi.

O'zbek bolalar o'yin folklori bolalarda xotira va diqqat jarayonlarini rivojlantirishda muhim tarbiyaviy-pedagogik ahamiyatga ega. O'yin jarayonida bola eshitish, ko'rish va harakat orqali axborotni qabul qiladi hamda uni ongida saqlab qolishga o'rganadi. Asosiy jihatlari:

- Xotirani faollashtiradi sanamalar, tez aytishlar va qo'shiq-o'yinlar matnlarni yodlab olishni osonlashtiradi, qisqa va uzoq muddatli xotirani rivojlantiradi, eslab qolish va qayta esga tushirish qobiliyatini oshiradi. *Misol:* tez aytishlarni takrorlash orqali bola so'zlarni tez va aniq eslab qoladi.

- Diqqatni jamlashga o'rgatadi qoidali va harakatli o'yinlar davomida bola o'yin shartlariga e'tibor beradi, chalg'imasdan topshiriqni bajaradi, diqqatni uzoq vaqt saqlab turishga odatlanadi. *Misol:* "Chillak", "Oq terakmi, ko'k terak" o'yinlarida diqqatning barqarorligi talab etiladi.

- Tezkor diqqatni rivojlantiradi o'yin davomida signallarni tez ilg'ash, tez reaksiya bildirish, vaziyatni tez anglash ko'nikmalari shakllanadi.

- Ko'p kanalli xotirani rivojlantiradi o'yin folklori: eshitish (qo'shiq, sanama), ko'rish (harakat, ishoralar), harakat (jismoniy faoliyat) xotirasini birgalikda rivojlantiradi.

3. Nutq va til rivojiga ta'siri

O'zbek bolalar o'yin folklori bolalarda nutq va til ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. O'yin jarayonida bola so'zlarni faol ishlatadi, eshitadi, takrorlaydi va mazmunini anglaydi. Asosiy jihatlari:

- So'z boyligini oshiradi, bolalar o'yin folklorida kundalik hayotga oid so'zlar, tabiat, mehnat va ijtimoiy munosabatlarni ifodalovchi iboralar, milliy termin va obrazlar keng qo'llaniladi. Bu esa bolaning lug'at zahirasi boyitadi. *Misol:* sanamalar va qo'shiq-o'yinlarda ko'plab yangi so'zlar o'rganiladi.

- Talaffuzni va nutq ravonligini rivojlantiradi. Tez aytishlar va ritmik o'yinlar, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishga, nutq tezligi va aniqligini oshirishga, fonematik eshituvni rivojlantirishga yordam beradi. *Misol:* undosh tovushlarga boy tez aytishlar.

- Grammatik tuzilmani shakllantiradi, o'yin folkloridagi she'riy va dialogli matnlar, gap tuzish malakasini, so'zlarni to'g'ri bog'lashni, grammatik qoidalarni sezgi asosida o'zlashtirishni ta'minlaydi.

- Muloqot madaniyatini rivojlantiradi. Jamoaviy va rolli o'yinlar - savol-javob qilish, navbat bilan gapirish, fikrni aniq va tushunarli ifodalashga o'rgatadi. *Misol:* "Mehmon-mezbon", "Do'konchi" kabi o'yinlar.

- Milliy til va madaniyatga muhabbat uyg'otadi. Folklor o'yinlari orqali bola - ona tilining boyligi va jozibasini his qiladi, milliy nutq ohangi va iboralarini o'zlashtiradi, tilga nisbatan ijobiy munosabat shakllantiradi.

4. Ijodiy va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi

O'zbek bolalar o'yin folklori bolalarda ijodiy tafakkur va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishda muhim pedagogik ahamiyatga ega. O'yin jarayonida bola erkin harakat qiladi, tasavvur qiladi va o'z qarorlarini qabul qiladi. Asosiy jihatlari:

- Tasavvur va fantaziyani kengaytiradi. Syujetli va obrazli o'yinlar - bolaning tasavvur olamini boyitadi, real va xayoliy obrazlarni yaratishga o'rgatadi, noodatiy fikrlashni rag'batlantiradi. *Misol:* "Uy-uy", "Oila", "Mehmon keldi" kabi rolli o'yinlar.

- Mustaqil qaror qabul qilishni rivojlantiradi. o'yin davomida bola - vaziyatni mustaqil baholaydi, o'z harakatini rejalashtiradi, tanlov qilish va natijasiga javob berishni o'rganadi.

- Muammoli vaziyatda ijodiy yechim topishga o'rgatadi, o'yin folklorida - qoidani moslashuvchan qo'llash, yangi usullarni sinab ko'rish, to'siqlarni ijodiy yengish ko'nikmalari shakllanadi. *Misol:* harakatli o'yinlarda strategiya o'ylab topish.

- O‘z fikrini erkin ifodalashga yordam beradi. Ijodiy o‘yinlar - bolaning o‘z fikrini ochiq bayon etishini, tashabbus ko‘rsatishini, o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi.

- Tanqidiy fikrlash elementlarini shakllantiradi. O‘yin natijasini baholash orqali bola - o‘z xatti-harakatini tahlil qiladi, xatolaridan xulosa chiqaradi, keyingi safar yaxshiroq yo‘l tanlashga harakat qiladi.

5. O‘zbek xalqining bolalar o‘yin folklori – bu bolalarning o‘yinlar orqali shakllanadigan ma‘naviy va axloqiy qadriyatlaridir. Bu o‘yinlar nafaqat ko‘ngilochar, balki bolaning xarakteri, odob-axloqi va jamiyatdagi o‘rnini anglashida muhim rol o‘ynaydi. Bolalar o‘yin folklorining asosiy xususiyatlari

An‘anaviylik: O‘yinlar asrlar davomida avloddan-avlodga o‘tib keladi.

Ijtimoiy-ma‘naviy mazmun: O‘yinlar orqali bolalar hayotiy qoidalarni, odob-axloqni o‘rganadilar.

Ijodiy va fantaziyaga boylik: O‘yinlar bolalarning tafakkuri va tasavvurini rivojlantiradi.

Jamoaviylik: Ko‘plab o‘yinlar jamoada o‘ynaladi, bu esa hamkorlik va bir-birini tushunishni o‘rgatadi.

Ma‘naviy-axloqiy tarbiyadagi roli. O‘zbek bolalar o‘yinlari orqali quyidagi fazilatlar shakllanadi:

- Do‘stlik va hamkorlik: Masalan, “Qoch-qoch” yoki “Yashirincha o‘yinlar” bolalarda bir-birini tushunish va yordam berish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

- Adolat va halollik: “Qo‘l o‘yini” va “Tog‘-toshtosh” kabi o‘yinlarda qoidaga rioya qilish muhim.

- Matonat va jasorat: Ba‘zi o‘yinlar bolalardan jasorat va mardlikni talab qiladi, masalan, “O‘q otish” yoki “Arqon tortish”.

- Hissiyotlarni boshqarish: O‘yin davomida bolalar g‘azab, quvonch, hayajon kabi hislarni boshqarishni o‘rganadi.

Misollar

“Qo‘l o‘yini” – bolalar jamoaviy ishini, adolatni o‘rganadi.

“Arqon tortish” – jasorat va matonatni rivojlantiradi.

“Topishmoq va hazil o‘yinlari” – tafakkur va ijodkorlikni oshiradi.

XULOSA

O‘zbek bolalar o‘yin folklori nafaqat ko‘ngilochar faoliyat, balki bolalarning ta‘limiy va tarbiyaviy rivojlanishida muhim vositadir. U bolalarda **ijtimoiy ko‘nikmalar, ijodiy tafakkur, qoidalarga rioya qilish va axloqiy fazilatlarini** shakllantiradi. O‘yinlar orqali bola bir-biriga yordam berishni, adolat va halollikni qadrlashni, jamoaviy ishlashni o‘rganadi. Shu sababli, bolalar o‘yin folklori **ta‘lim**

jarayonini qo'llab-quvvatlovchi vosita sifatida yuqori ahamiyatga ega bo'lib, maktabgacha va boshlang'ich ta'limda keng qo'llanilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ginsburg, K.R. (2007). *The Importance of Play in Promoting Healthy Child Development and Maintaining Strong Parent-Child Bonds*. Pediatrics, 119(1), 182–191.
2. Frost, J.L., Wortham, S.C., & Reifel, S. (2012). *Play and Child Development*. Boston: Pearson.
3. Singer, D., Golinkoff, R., & Hirsh-Pasek, K. (2006). *Play = Learning: How Play Motivates and Enhances Children's Cognitive and Social-Emotional Growth*. New York: Oxford University Press.
4. Qodirov, Sh. *O'zbek xalq o'yinlari tarixi*. T., 2015.
5. Karimova, N. *Bolalar o'yin folklori va tarbiya*. T., 2018.
6. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. *Bolalar o'yinlari va ma'naviy tarbiya*. T., 2020.
7. Ochilova, S.H., Jumayeva, A.U., Navruzova, D.Q., *Uzbek children's game sinprimary education. International Conference on Advance Researchin Humanities, Sciencesand Education Hosted from Rome, The Italy January 15th 2026*

